

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

*Նվիրվում է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի
հիմնադրման 50-ամյակին*

№ 14

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2018

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

*Посвящается 50-летию основания факультета востоковедения
ЕГУ*

№ 14

Ереван
Издательство ЕГУ
2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

*Dedicated to the 50th anniversary of the foundation of the faculty
of Oriental Studies of YSU*

№ 14

YEREVAN
YSU PRESS
2018

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր (խմբագիր)

Մելիքյան Գուրգեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ

Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր

Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ

Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ

Սարգսյան Լևոն պ.գ.դ., պրոֆեսոր

Կարապետյան Ռուբեն պ.գ.դ.

Տեր-Մաթևոսյան Վահրամ պ.գ.դ.

Գրեկյան Երվանդ պ.գ.դ.

Րեպենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ռուսաստան)

Կուզնեցով Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան)

Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ)

Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Գերմանիա)

Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ուզբեկստան)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ԵՊՀ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ 50-ԱՍՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԻՆ</i>	11-12
---	-------

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Մկրտումյան Գայանե ՍՈՒՍՈՒԼՍԱՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐՎԱԾ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ- ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ</i>	14-27
--	-------

<i>Ռաֆայելովա Քրիստինե ՍԱՐԴՈՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԲՆՈՐՈՇՈՂ ՀԱՄԵՍԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԳԵԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՐԱԲ ԵՎ ՀԱՅ ԼԵԶՎԱՍՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ</i>	28-39
--	-------

<i>Ikilikyan Sona ARAB-IRANIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE PERSIAN GULF NAMING DISPUTE</i>	40-54
--	-------

ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռամագյան Սամվել

«ՔՅՈՌՕՂԼԻ» ԷՊՈՍԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԵՐԸ ԵՎ XVII ԴԱՐԻ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....56-94

Հակոբյան Տաթևիկ

ԱԲԴՈՒԼ ՀԱՄԻԴ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ԿԵՐՊԱՐԻ

ՎԵՐԱՐԺԵՎՈՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ (ՍԵԼԻՄ

ԴԵՐԻՆԳԻԼԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ).....95-110

Սարգսյան Տաթևիկ

ՊՈԼՍՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ. ՕՍՄԱՆՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՎԵՆ ՏԵՐ-ԵՂԻԱՅԱՆ.....111-123

Աբրահամյան Մհեր

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԲՈՆԻ ԿՐՈՆԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ.....124-137

Պողոսյան Նաիրա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ ՀԱԼԻԴԵ

ԷԴԻՓ ԱԴԸՎԱՐԻ ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ.....138-151

Մելքոնյան Ռուբեն

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐ-ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐ. ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ

ԵՎ ԿԱԴՐԱՅԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....152-165

Գևորգյան Արշակ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆ-
ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱԴՆԱՆ ՄԵՆԴԵՐԵՄԻ ԵՎ ԳԱՐԵԳԻՆ
ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....166-178

Հովսեփյան Լևոն
ԹՈՒՐԲԻԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ.....179-205

Դարբինյան Հայկ
«ՓԱՓՈՒԿ ՈՒԺԺ» ԶՈՒԳԱԿՑՈՒՄԸ «ԿՈՇՏ ՈՒԺԻՆ».
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼԻԶԱՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐԲԻԱՅՈՒՄ.....206-219

Գևորգյան Արշակ
«ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍԸ.
ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԻԲՐԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ.....220-230

Հովհաննիսյան Գոռ
ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1920-
ԱԿԱՆՆԵՐԻՆ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ.....231-240

Հարությունյան Ավետիք
2015 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....241-250

Մարգարյան Հայկ
ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ251-263

Պետունց Արեն
ԱԶԳԱՅՆԱՍՏՈՒԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՒԺԻ ԲԵՄԵԼԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ 2018 թ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ.....264-278

Մելքոնյան Մարիամ
ԿՆՈՋ ԷՄԱՆՍԻՊԱՅԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՉՐԻ
ՀԱԹՈՒՆԻ «ԱՂԵՐՄԱԳՐՈՒՄ».....279-288

Պետրոսյան Ամալյա
XVIII ԴԱՐԻ ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....289-298

Խաչատրյան Շուշան
ՍՈՒԽԹԱՐ ԱՌԻԵՁՈՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....299-314

Մովսիսյան Լիլիթ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԵՎ ԱՂԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԼԵԶՎԻ
ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ԶՈՒԳԱՂԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ.....315-328

*Хабидуллина Элмира **
 ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ
 ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ С ТАТАРСКОГО
 ЯЗЫКА НА ТУРЕЦКИЙ.....329-335

Քոչարյան Հայկ, Գևորգյան Աննա
 ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱՂԲԵՋԱՆՈՒՄ ԵՎ ԱՅՌ
 ԳՈՐԾՈՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
 ՇԱՀԵՐԻ ՎՐԱ.....336-356

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Vardanyan Aharon
 SOME REMARKS ON THE SOCIOLINGUISTIC
 SITUATION IN XALXĀL.....358-365

Տոնոյան Արտյոմ
 ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ ԲՈՒՆ ԱՊԱՌՆԻ
 ԺԱՄԱՆԱԿԱԶԵՎԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ
 ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐԶ.....366-380

Բիանջյան Հասմիկ
 ՍԵՅՅԵԴ ՍՈՀԱՄՄԱԴ ԱԼԻ ՋԱՄԱԼՋԱԴԵԻ ԴԵՐԸ 19-ԸՂ
 ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻ և 20-ԸՂ ԴԱՐԻ ՄԿԶԲԻ ՊԱՐՄԻՑ
 ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՎԻ ՆՈՐԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ.....381-392

Խաչատրյան Ջարուհի
 ԹՅՈՒՐՔԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՁԻԱՆՈՒՆՆԵՐԸ
 ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ.....393-402

Դավթյան Սոնա

*ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԱՆՎԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՐՍԿԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲՈՒՍԱՆՎԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐՈՒՄ.....* 403-419

Կոստանյան Վահան

*ԱՅՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԸ
ԵՎ ՑԵՂԱՆՎԱՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....* 420-430

Գեղամյան Աստղիկ

ՄԻՐԱՅԻՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ «ՇԱՀՆԱՍԵ»-ՈՒՄ..... 431-440

Պետրոսյան Լիանա

*ԻՐԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԸ
Մ. ԱՀՄԱԴԻՆԵԺԱԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (2005-2013 ԹԹ.).....* 441-449

Կոստանյան Վահան

ԱՅՐՈՒՄԱԿԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ..... 450-456

Брутян Ануш

*ПЕРСПЕКТИВЫ РОССИЙСКО-ИРАНСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ СВПД.....* 457-471

Khorikyan Hovhannes

ON THE LOCATION OF THE NEPHTHALITES..... 472-486

Հարությունյան Ավետիք՝

**2015 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ**

Բանալի բառեր՝ Թուրքիա, խորհրդարանական ընտրություններ, արտահերթ ընտրություններ, քրդական հարց, մրցակցային ավտորիտարիզմ

Թուրքիայում 2015 թ. տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրություններն իրենց նշանակությամբ տարբերվում են «Արդարություն և զարգացում» (ԱԶԿ) կուսակցության կառավարման շրջանում տեղի ունեցած խորհրդարանական նախորդ բոլոր ընտրություններից մի քանի պատճառներով: Առաջին, այս ընտրություններում հաղթանակը չափազանց կարևոր էր իշխող կուսակցության համար՝ այդքան ցանկալի սահմանադրական փոփոխություններն իրականացնելու և նախագահական համակարգին անցում կատարելու համար: Երկրորդ, ըստ էության, 2015 թ. խորհրդարանական ընտրությունները դառնում են ԱԶԿ-ի՝ 2002 թ-ից ի վեր կրած առաջին լուրջ անհաջողությունը: Եվ երրորդ, 2015 թ. երկու խորհրդարանական ընտրությունների արդյունքում Թուրքիայում սկիզբ է դրվում նոր գործընթացների: Սույն հոդվածի նպատակն է ներկայացնել 2015 թ. խորհրդարանական երկու ընտրությունների

՝ ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության ամբիոնի ասպիրանտ, էլ. փոստ՝ avoharutyunyan94@gmail.com

արդյունքներն ու դրանց պատճառները, ինչպես նաև այդ արդյունքներով պայմանավորված հետագա զարգացումները:

Ինչպես նշվեց, 2015 թ. խարհրդարանական ընտրությունները չափազանց կարևոր էին ԱԶԿ-ի համար: Կուսակցության առաջնորդ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը դեռ իր վարչապետության շրջանում ունեցած ելույթներում հանդես էր գալիս որպես Թուրքիայում նախագահական համակարգի ներդրման ջատագով¹, և բնական է, որ 2014 թ. երկրի նախագահ ընտրվելուց հետո էլ պետք է առաջ մղեր սահմանադրական փոփոխությունների իրականացման գաղափարը²: Այդուհանդերձ, միայն 2015 թ. նախատեսված խորհրդարանական ընտրություններում տարած վստահ հաղթանակը թույլ կտար ԱԶԿ-ին Թուրքիայի Ազգային մեծ ժողովում (ԹԱՄԺ) ստանալ բավական թվով պատգամավորական տեղեր՝ անհրաժեշտ սահմանադրական փոփոխություններն անմիջապես խարհրդարանում ընդունելու կամ դրանք համաժողովրդական հանրաքվեի ներկայացնելու համար³: Պատահական չէ, որ ԱԶԿ-ի նախընտրական քարոզարշավը կառուցվում է հենց նոր սահմանադրության ընդունման և նախագահական համակարգին անցնելու գաղափարի շուրջ⁴:

Սրան հակառակ՝ բոլոր երեք խոշոր ընդդիմադիր ուժերը՝ «Հանրապետական ժողովրդական» (ՀԺԿ), «Ազգայնական

¹ Turkish PM joins debate on presidential system, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-pm-joins-debate-on-presidential-system-20217> (հասանելի է 02, 06, 2018)

² Erdoğan: Yeni Türkiye'nin cumhurbaşkanı olacağım, <http://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan-yeni-t%C3%BCrkiyenin-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-olaca%C4%9F%C4%B1m/a-17780483> (հասանելի է 02, 06, 2018)

³ Առաջին դեպքում անհրաժեշտ կլիներ ստանալ պատգամավորների ընդհանուր թվի (550) ձայների 2/3-ը (367 ձայն), իսկ երկրորդ դեպքում՝ 3/5-ը (330 ձայն):

⁴ Canyaş F. B., Canyaş F. O. & Gümrükçü S. B., Turkey's 2015 parliamentary elections, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18:1, 2016, pp. 80-81.

շարժում» (ԱՇԿ) և «Ժողովուրդների դեմոկրատական» (ԺԴԿ) կուսակցությունները, որոնք լուրջ հավակնություններ ունեին խորհրդարան անցնելու համար, հանդես էին գալիս Թուրքիայում նախագահական համակարգի ներդրման գաղափարի քննադատությամբ՝ այն ներկայացնելով որպես ԱԶԿ-ի և անձամբ էրդոդանի՝ երկիրը դեպի ավտորիտարիզմ տանելու մտադրություն⁵: Բացի այդ, ձևավորվել էին նաև մի շարք այլ գործոններ, որոնք իրենց ազդեցությունը պետք է ունենային առաջիկա ընտրությունների արդյունքների վրա: Փորձենք հակիրճ ներկայացնել դրանցից մի քանիսը:

Առաջին գործոնը իշխանությունների և մասնավորապես նախագահ էրդոդանի դեմ բավականին զգալի ընդդիմադիր տրամադրությունների խորացումն էր, որն իր արտահայտումը ստացավ դեռ 2013 թ. Գեզիի այգու ցույցերի ընթացքում: Իշխանությունների արձագանքը այս իրադարձություններին անհամաչափ կոշտ էր, ինչի մասին են վկայում նաև միջազգային տարբեր կազմակերպությունների պատրաստած զեկույցները⁶: Բացի այդ, իշխանությունների մոտ աստիճանաբար խորացող ավտորիտար հակումների մասին էին վկայում նաև այս շրջանում մամուլի նկատմամբ իշխանությունների որդեգրած քաղաքականությունը⁷:

⁵ Նույն տեղում, էջ 81-85:

⁶ Տե՛ս Amnesty International կազմակերպության պատրաստած զեկույցը՝ Gezi Park Protests: Brutal denial of the right to peaceful assembly in Turkey, Amnesty International, 2013, <https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur440222013en.pdf> (հասանելի է 02, 06, 2018)

⁷ Տե՛ս Freedom House կազմակերպության պատրաստած զեկույցը՝ Democracy in Crisis: Corruption, Media, and Power in Turkey, A Freedom House Special Report, 2014, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Turkey%20Report%20-%202014.pdf> (հասանելի է 02, 06, 2018)

Երկրորդ, իշխանությունների հեղինակությանը զգալի հարված է հասցնում 2013 թ. դեկտեմբերին սկսված կոռուպցիոն սկանդալը, որի մեջ ներգրավված էին նաև Էրդողանի կառավարության երեք նախարարների որդիները⁸: Վերջապես, առանձին կարևոր գործոն էր դարձել նաև քրդամետ ԺԴԿ-ի մասնակցությունը ընտրություններին: Բանն այն է, որ կուսակցությունն այս ընտրություններին որոշում էր կայացրել մասնակցել ոչ թե անկախ պատգամավորներով, ինչպես սովորաբար անում էին քրդամետ ուժերը, այլ իր սեփական կուսակցական ցուցակով՝ հաշվի առնելով վերջինիս առաջնորդ Սելահեթթին Դեմիրթաշի՝ 2014 թ. նախագահական ընտրություններում ստացած զգալի թվով ձայները¹⁰: ԺԴԿ-ի այս որոշումը և վերջինիս կողմից 10%-անոց շեմը հաղթահարելու հավանականությունը հատկապես վտանգավոր էր առնվազն 330 պատգամավորական մանդատի հավակնող ԱԶԿ-ի համար, քանի որ այդ դեպքում ինքնըստինքյան կնվազեր վերջինիս պատգամավորների թիվը խորհրդարանում:

Այս ամենի արդյունքում 2015 թ. հունիսի 7-ին տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրություններում ԱԶԿ-ը ստանում է ձայների ընդամենը 40,87%-ը, կամ մոտավորապես 19 մլն ձայն: Սա ավելի քան 2 մլն-ով պակաս էր 2011 թ. ընտրություններում ԱԶԿ-ի ստացած ձայների քանակից, այն դեպքում, երբ ընտրողների ընդհանուր թիվը 52,8 մլն-ից հասել էր 56,6 մլն-ի:

⁸ İşte gözaltına alınan isimler!, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/904362-iste-gozaltina-alinan-isimler/5> (հասանելի է 02, 06, 2018)

⁹ Demirtaş: HDP seçimlere parti olarak girecek, <http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas-hdp-secimlere-parti-olarak-girecek-1271729/> (հասանելի է 02, 06, 2018)

¹⁰ 2014 թ. նախագահական ընտրություններում Դեմիրթաշը զբաղեցրել էր երրորդ տեղը՝ ստանալով ընտրողների ընդհանուր ձայների 9,76%-ը: Տվյալները վերցված են Թուրքիայի Հանրապետության Բարձրագույն ընտրական խորհրդի (Yüksek Seçim Kurulu) պաշտոնական կայքից՝ <http://www.ysk.gov.tr/>

Բացի այդ, ՀԺԿ-ի և ԱՇԿ-ի հետ միասին 10%-անոց շերտ հաղթահարում է նաև քրդամետ ԺԴԿ-ը՝ զգալիորեն ընդլայնելով իր ընտրազանգվածը և հավաքելով ձայների 13,12%-ը¹¹: Այս ամենի հետևանքով ԱԶԿ-ը խորհրդարանում ստանում է ընդամենը 258 պատգամավորական մանդատ, ինչը բավարար չէր անգամ միակուսակցական կառավարություն ձևավորելու համար¹²:

Ընտրություններին հաջորդած ժամանակահատվածում, սակայն, կռալիցիոն կառավարություն ձևավորելու ԱԶԿ-ի բոլոր փորձերը ավարտվում են անհաջողությամբ: Ձախողվում են նաև երեք ընդդիմադիր կուսակցությունների՝ կռալիցիա ձևավորելու փորձերը՝ կապված քրդական հարցում ազգայնական ԱՇԿ-ի և քրդամետ ԺԴԿ-ի հայացքների անհամատեղելիությամբ: Արդյունքում նոյեմբերի 1-ին նշանակվում են արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններ:

Հունիսի 7-ի ընտրություններից հետո ընկած ժամանակահատվածն աչքի է ընկնում նաև այլ կարևոր զարգացումներով: Հուլիսի 20-ին Սուրուչում քուրդ ակտիվիստների կողմից կազմակերպված ցույցի ժամանակ տեղի ունեցած պայթյունի հետևանքով մահանում է երեք տասնյակից ավել մարդ¹³: Չնայած ահաբեկչության պատասխանատվությունը ստանձնում է «Իսլամական պետություն» ահաբեկչական խմբավորումը, սակայն ԺԴԿ-ի առաջնորդ Դեմիրթաշը

¹¹ Ընտրություններում ԺԴԿ-ի գրանցած հաջողության մասին ավելի մանրամասն տե՛ս՝ Grigoriadis I. N., *The Peoples' Democratic Party (HDP) and the 2015 elections*, *Turkish Studies*, 17:1, 2016, pp. 39-46:

¹² Բոլոր տվյալները վերցված են Թուրքիայի Հանրապետության Բարձրագույն ընտրական խորհրդի (Yüksek Seçim Kurulu) պաշտոնական կայքից՝ <http://www.ysk.gov.tr/>

¹³ Suruç'ta patlama: 32 ölü, <http://www.mynet.com/haber/yasam/suruca-patlama-32-olu-1928318-1> (հասանելի է 02, 06, 2018)

մեղադրանքներ է հնչեցնում նաև իշխող կուսակցության հասցեին՝ նշելով, որ առանց պետական աջակցության ահաբեկչական գործողությունն իրականացնել հնարավոր չէր լինի¹⁴: Սրան հետևում է Ջեյլանփընարում քրդերի կողմից երկու թուրք ոստիկանի սպանությունը՝ ի նշան Սուրուչում տեղի ունեցածի վրեժխնդրության¹⁵: Այս գործողություններից հետո Թուրքիայի հարավ-արևելքում կրկին վերսկսվում են թեժ ռազմական գործողությունները Թուրքիայի ՋՈՒ-ի և ՔԱԿ զինյալների միջև՝ փաստացի վերջ տալով 2013 թ. հայտարարված հրադադարը:

Երկրի հարավ-արևելքում վերսկսված ռազմական գործողությունների պայմաններում ԱԶԿ-ը ուժեղացնում է ճնշումները նաև ԺԴԿ-ի դեմ՝ վերջինիս մեղադրելով խաղաղության գործընթացի տապալման մեջ¹⁶, ակտիվանում են կուսակցության անդամների նկատմամբ հետապնդումները¹⁷: Նախընտրական քարոզչության ընթացքում իշխանությունների կողմից լայնորեն շահարկվում է նաև Թուրքիայում ահաբեկչության վտանգի մակարդակի կտրուկ բարձրացումը¹⁸,

¹⁴ Demirtaş: Saldırının birinci sorumlusu hükümettir, <http://siyasihaber3.org/demirtas-saldirinin-birinci-sorumlusu-hukumettir#.Vaz58Zmcso.facebook> (հասանելի է 02, 06, 2018)

¹⁵ PKK'dan şehit edilen iki polis için flaş açıklama: Biz yapmadık, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/333183/PKK_dan_sehit_edilen_iki_polis_icin_flas_aciklama__Biz_yapmadik.html (հասանելի է 02, 06, 2018): Հակառակն է, որ գործողությունն իրականացվել էր անկախ գործող քրդական խմբի կողմից՝ առանց ՔԱԿ ղեկավարության ինստիտուցիայի:

¹⁶ Yalçın Akdoğan'dan HDP açıklaması, <http://www.milliyet.com.tr/yalcin-akdogan-dan-hdp-aciklamasi-siyaset-2108689/> (հասանելի է 02, 06, 2018)

¹⁷ Сту́ Вертяев К. В., Курдская политическая оппозиция: до и после внеочередных парламентских выборов 1 апреля 2015 г., Эпоха правления в Турции Партии справедливости и развития: промежуточные итоги и прогнозы. (2002-2015), ИВ РАН, Москва, 2017, стр. 31-42; Bardakçı M., 2015 parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP's single-party rule, *Turkish Studies*, 17:1, 2016, pp. 4-18.

¹⁸ Հերթական ահաբեկչական գործողությունը տեղի է ունեցել հոկտեմբերի 11-ին Անկարայում՝ իլելով 100-ից ավել մարդու կյանք:

կայունության վերականգնումը ուղղակիորեն կապվում է առաջիկա ընտրություններում ԱԶԿ-ի հաղթանակի հետ. «*Եթե կայունություն և անվտանգություն ենք ցանկանում, պետք է շատ լավ մտածենք, թե ում ենք ձայն տալու*»¹⁹:

Այսպիսի պայմաններում նոյեմբերի 1-ին անցկացված ընտրությունների արդյունքում ԱԶԿ-ը գրեթե 5 մլն-ով ավելացնում է իր ստացած ձայների քանակը՝ այն հասցնելով 49,5%-ի՝ գերազանցապես ի հաշիվ ԱՇԿ-ի (16,29%-ից իջնում է 11,9%-ի) և ԺԴԿ-ի (13,12%-ից իջնում է 10,76%-ի)²⁰: Չնայած ընտրություններում տարած այս հաղթանակը հնարավորություն է ընձեռում ԱԶԿ-ին միակուսակցական կառավարություն ձևավորել՝ այդուհանդերձ, քանի որ նույն 4 կուսակցությունները կրկին հաղթահարում են 10%-անոց շեմը, ԱԶԿ-ին այդպես էլ չի հաջողվում սահմանադրական փոփոխություններն իրականացնելու համար անհրաժեշտ թվով պատգամավորական տեղեր ստանալ ԹԱՄԺ-ում:

Այսպիսով, 2015 թ. երկու ընտրությունները ցույց են տալիս թուրքական հասարակության մեջ շարունակվում է խորանալ բևեռացվածությունը ԱԶԿ-ի կողմնակիցների և հակառակորդների միջև: Ակնհայտ կերպով դրսևորվում է իշխանությունների անհանդուրժողական վերաբերմունքը ցանկացած այլախոհության նկատմամբ և պատրաստակամությունը օգտագործել բոլոր հնարավոր միջոցները սեփական իշխանության պահպանման համար: Պատահական չէ, որ 2015 թ. իր զեկույցում Եվրոպական հանձնաժողովը Թուրքիայում հետընթաց է արձանագրել գրեթե

¹⁹ 1 Kasım'da istikrar oylanacak, <https://www.yenisafak.com/gundem/1-kasimda-istikrar-oylanacak-2333800> (հասանելի է 02, 06, 2018)

²⁰ Բոլոր տվյալները վերցված են Թուրքիայի Հանրապետության բարձրագույն ընտրական խորհրդի պաշտոնական կայքից՝ <http://www.ysk.gov.tr/>

բոլոր ոլորտներում՝ քրդական հարցի կարգավորում, ցուցերի ազատություն, դատական համակարգի անկախություն և իշխանության տարանջատման սկզբունք, կաշառակերության դեմ պայքար, խոսքի ու մամուլի ազատություն և այլն²¹:

Հատկանշական է նաև, որ որոշ ուսումնասիրողներ հենց 2015 թ. ընտրություններն են համարում Թուրքիայում վերջնական անցում «մրցակցային ավտորիտարիզմի» (Competitive authoritarianism), որը մեկնարկել էր դեռ 2011 թ. ընտրություններից հետո²²: Ըստ ուսումնասիրողների՝ նշված համակարգը չի կարող ո՛չ ժողովրդավարական, ո՛չ բացարձակ ավտորիտար համարվել, քանի որ չնայած ժողովրդավարական բոլոր սկզբունքներն ու իրավունքները պարբերաբար ոտնահարվում են իշխանությունների կողմից, այդուհանդերձ, շարունակում են գործել 4 ոլորտներ (ընտրություններ, օրենսդիր ոլորտ, դատական համակարգ, ՁԼՄ), որոնցից առնվազն մեկում ընդդիմադիր ուժերը կարող են ձեռնոց նետել իշխող ուժին և նույնիսկ պարտության մատնել նրան²³: Կարծում ենք, որ այս բնութագիրը լավագույնս համապատասխանում է Թուրքիայում այս շրջանում ստեղծված իրադրությանը, քանի որ ինչպես ցույց են տալիս 2015 թ. ընտրությունները՝ չնայած ԱԶԿ-ի կողմից գրեթե բոլոր ոլորտներում վերահսկողության հաստատման փորձերին և ընտրությունների ընթացքում անհավասար պայմանների ստեղծմանը՝ ընդդիմադիր ուժերը ոչ միայն շարունակում են ընտրությունների ժամանակ լուրջ մրցակցության մեջ մտնել

²¹ Commission Staff Working Document, Turkey 2015 Report, 10, 11, 2015, pp. 4-5.

²² Şe'u` Esen B. & Gumuscu S., Rising competitive authoritarianism in Turkey, Third World Quarterly, Volume 37, Issue 9, 2016, pp. 1581-1606; Sarfati Y., How Turkey's slide to authoritarianism defies modernization theory, Turkish Studies, 18:3, 2017, pp. 395-415.

²³ Levitsky S. and Way L., The Rise of Competitive Authoritarianism, Journal of Democracy Volume 13, Number 2, April 2002, pp. 51-65.

իշխող ուժի հետ, այլ նաև ի վիճակի են դրանց միջոցով ձախողել վերջինիս ունեցած հավակնությունները:

Այսպիսով, 2015 թ. ընտրությունների արդյունքում իշխող «Արդարություն և զարգացում» կուսակցությունը այդպես էլ չի ստանում անհրաժեշտ ձայները սահմանադրական փոփոխությունները ինքնուրույն իրականացնելու համար: Այդուհանդերձ, իշխանական լծակների ակտիվ օգտագործման և ազգայնական հռետորաբանության խորացման շնորհիվ ԱԶԿ-ը կարողանում է ապահովել անհրաժեշտ թվով պատգամավորական մանդատներ միակուսակցական կառավարություն ձևավորելու համար: Սրան գուզահեռ քրդական խնդրի խաղաղ կարգավորման գործընթացի տապալման և երկրի հարավ-արևելքում խոշոր ռազմական գործողությունների ծավալման պայմաններում տեսականորեն հնարավոր է դառնում իշխանությունների համագործակցությունը ԱՇԿ-ի հետ, որի գլխավոր հակասությունը ԱԶԿ-ի հետ կայանում էր հենց քրդական հարցում իշխանությունների որդեգրած համեմատաբար մեղմ դիրքորոշման մեջ: Արդյունքում զգալիորեն աճում է իշխանությունների կախվածությունը հասարակության առավել ազգայնական տրամադրված հատվածների աջակցությունից, ինչը պետք է հանգեցնեի իշխող «Արդարություն և զարգացում» կուսակցության և վերջինիս առաջնորդ նախագահ Էրդողանի կողմից հետագայում առավել ազգայնական քաղաքականության որդեգրմանն ու իրականացմանը:

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ 2015 ГОДА В ТУРЦИИ

Арутюнян Аветик
(Резюме)

В статье рассмотрены парламентские выборы в Турции 2015 года. Данные выборы не только ознаменовали первую неудачу правящей в Турции с 2002 года партии «Справедливости и развития», но и дали начало новым процессам, эффект которых ощутим и в последующих годах. Цель статьи представить как основные причины неудачи ПСР в выборах, так и происходящие основные внутривнутриполитические развития в данный период времени.

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN TURKEY IN 2015

Harutyunyan Avetik
(Summary)

The article describes parliamentary elections in Turkey in 2015. The elections marked the first failure of the ruling Justice and Development Party in Turkey since 2002, as well as the beginning of new processes in Turkey that kept affecting its domestic politics over the following years. The article discusses the main reasons of failure of JDP in the elections and the developments following it.